

Een humanitaire crisis ruim honderd jaar geleden **Belgische vluchtelingen in Gilze en Rijen**

De Nederlandse bevolking is erg betrokken bij het leed in Oekraïne en velen zijn bereid om een plekje in huis vrij te maken voor de Oekraïners die de verwoestende oorlog ontvluchten. Dit is niet voor het eerst. Ruim honderd jaar geleden deed zich een vergelijkbare crisis voor toen de Duitsers tijdens de Eerste Wereldoorlog België binnenvielen. De Nederlanders toonden zich destijds ook van hun beste kant. Lokale particuliere hulpcomités vingen de Belgische vluchtelingen op, ook in Gilze en Rijen.

Nederland wist in 1914-1918 buiten het wapengekletter van de Eerste Wereldoorlog te blijven. De Duitse troepen lieten Nederland links liggen. Dat betekende niet dat onze bevolking helemaal niet in aanraking zou komen met het oorlogsleed. Een miljoen vluchtende Belgen klopten vooral tijdens en na de gevechten om Antwerpen in oktober 1914 aan bij het ruim zes miljoen inwoners tellende Nederland. Het grootste deel van hen keerde voor het einde van het jaar weer terug naar huis. Meer dan 100.000 Belgen bleven achter, waarvan velen in verschillende opvangcentra. Een deel van de gevluchte Belgen vond op den duur werk in de Nederlandse landbouw of industrie. In november 1918 werd de wapenstilstand getekend. Vanaf december begonnen de vluchtelingen terug te keren naar hun land.

Mobilisatie en inkwartiering

Door de oorlogsdreiging kondigden eind juli 1914 de dorpsklokken in Gilze en Rijen de mobilisatie aan. Een groot aantal mannen uit onze gemeente werd onder de wapenen geroepen. In Gilze waren er dat zestig. De angst bij de bevolking zat er goed in. Ondanks onze neutraliteit waren velen bang dat de Duitsers toch ons land binnen zouden vallen. In deze streken hadden de boeren veel

inkwartieringen, vaak ging het om Blauwe Huzaren met paarden. In Gilze deed een gedeelte van het raadhuis dienst als ziekenzaal. In Rijen zaten in de zomermaanden weer soldaten in het kamp aan de Rijksweg. Zij kwamen voor oefening en training. In december 1914 bezocht koningin Wilhelmina de Blauwe Huzaren in de herberg van Constant Segers in Gilze en in mei 1916 inspecteerde ze de troepen in het kamp bij Rijen. Aanvankelijk moesten de militairen de grens bewaken. Toen duidelijk werd dat de Duitsers ons met rust lieten werd er vooral wachtgelopen vanwege de smokkelaars. In België hadden ze tekort aan alles en vooral in de eerste twee jaren van de oorlog werd er veel gesmokkeld. Daarna sloten de Duitsers de grens tussen Nederland en België af met een ijzerdraadversperring waar een elektrische hoogspanning van 2000 volt op stond. Dit hield niet alle smokkelaars tegen. Ze gingen creatief te werk door droge wollen dekens om de draad te winden of er een houten raam tussen te plaatsen. Toch stierven er heel wat burgers aan de 'dodendraad', elke aanraking was fataal.

Een houten gebouwtje als militair tehuis in Rijen.

Op de vlucht

Belgische vluchtelingen

Na de inkwartiering van Nederlandse militairen moesten de inwoners van Gilze en Rijen onderdak bieden aan gevluchte Belgen. De eersten van hen kwamen op 5 oktober 1914 aan in onze gemeente. In totaal zouden er hier in die maand ruim driehonderd arriveren. De meesten werden bij particulieren ondergebracht. In Gilze zaten op 64 adressen vluchtelingen en in Rijen op 45.

Onvermogene vluchtelingen kregen financiële ondersteuning. Bijna tweehonderd van hen kwamen hiervoor in aanmerking. Zij kregen dertig cent per dag voor een volwassene en vijftien cent voor een kind. Een steuncomité, dat zowel in Gilze als in Rijen was opgericht, keerde het geld uit. De uitgaven werden gedeeltelijk door particuliere giften gedekt en de rest paste de gemeente bij. Die kon dit weer bij het ministerie declareren. In oktober en november 1914 keerde het steuncomité in Gilze 389,10 gulden uit en dat in Rijen betaalde 358,08 gulden. In Gilze en Rijen werd aan 'liefdegiften' bijna 300 gulden opgehaald.

In vergelijking met de Brabantse steden bleef de toestroom naar Gilze en Rijen beperkt. Het waren vooral Roosendaal en Bergen op Zoom die de meeste vluchtelingen kregen te verwerken en daardoor veranderden in Belgische steden. De toegangswegen tot deze stadjes raakten verstopt door een kilometerslange stoet van hongerige, verzwakte en paniekerige Belgen. Ook in Tilburg was de toestand nijpend. Een verslaggever van de Nieuwe Tilburgsche Courant meldde dat in zijn stad niet alleen alle huizen en gebouwen vol lagen met Belgen, maar dat zij ook alle straten vulden, van gevel tot gevel, en er geen open plekje meer te vinden was op de Grootte Markt.

Belgische militairen

Naast burgers vluchtten ook militairen naar Nederland. De neutraliteit vereiste dat Nederland alle militairen uit oorlogvoerende landen op zijn grondgebied moest ontwapenen en interneren. Ons land mocht hen niet laten terugkeren naar het front. Bij gebrek aan voldoende huisvesting verbleven sommigen de eerste maanden in tentenkampen. Na verloop

Soldaten, ingekwartierd bij de familie Thomassen in Hulten tijdens de mobilisatie

van tijd kregen de geïnterneerde militairen meer bewegingsvrijheid en konden buiten de kampen op zoek gaan naar werk. Zo herinnerde Piet Gerrits uit Gilze zich in 1994 hiervan: "In 1917 werkten bij ons enkele Belgische geïnterneerde militairen. Die waren vanwege de oorlog gevlucht en werkten bij Frans Botermans op de steenoven. Ze vonden dat ze niet genoeg verdienden en vroegen wat loon bij

maar dat kregen ze niet. Toen hielden ze op met werken. De andere arbeiders waren solidair met de Belgen. Toen brak er een wilde staking uit“.

‘Sjef den Bels’ en de ‘Belse Fien’

Eén van die gevluchte Belgische soldaten kwam in Gilze en Rijen terecht en bleef daar wonen. Dit was Sjef van Looy die in 1914 werd opgeroepen om dienst te doen in het regiment Jagers. Hij moest zijn land verdedigen tegen de invallende Duitsers. Sjef was getrouwd met Fien Bernaerts en ze hadden samen een baby. Toen het Belgische leger uiteengeslagen werd ontsnapte Sjef naar Nederland en werd in een kamp in Harderwijk geïnterneerd. Ook Fien vluchtte de grens over. Dat was een barre reis. Haar vader vervoerde Fien samen met de baby in een kruiwagen naar Nederland. Sjef mocht het interneringskamp verlaten als hij in eigen onderhoud kon voorzien. Samen met Fien verkreeg hij een stukje grond aan de Bavelseweg in Gilze waar ze een kleine tuinderij hadden. Fien moest het werk op het land enige tijd alleen doen, omdat haar man na de oorlog in een kazerne in

De 'Belse Fien' met haar bakfiets vol groente en fruit.

Antwerpen werd opgesloten. Het werd door België niet gewaardeerd, dat hij uit het leger was gevlucht. Daar kreeg Sjef de Spaanse griep. Hij genas, maar heeft er de rest van zijn leven last van gehad. In 1930 verhuisden Sjef en Fien naar Rijen en gingen in de Heikantsestraat wonen. Ze legden hier een prachtige moestuin en boomgaard aan. Door de zwakke gezondheid van Sjef regelde Fien de verkoop van hun producten. Eerst ging ze met haar hondenkar op stap, daarna met paard en wagen en tenslotte met de bakfiets. Iedereen in Rijen kende 'Belse Fien' met haar groenten en fruit. Ze was, ondanks dat ze niet kon lezen en schrijven, een goede zakenvrouw. Later ging Fien in de Irenestraat wonen. Haar man was toen al overleden. Zelf stierf ze in 1982, 94 jaar oud.

Net als nu werd in 1914 verschillend gedacht over de opvang van vluchtelingen en over vluchtelingen zelf: van begripvol en behulpzaam tot grenzen aan de gastvrijheid en angst voor financiële problemen. En net als nu was er onenigheid in de vluchtelingenkampen en was niet iedere vluchteling te spreken over de maaltijden. Zo beschouwden sommige Belgen erwtensoepp bijvoorbeeld als 'gewapend beton'.

Tekst: Kees van der Heijden

Fotoredactie: Piet Weterings

Bronnen: (beeld)archief heemkring molenheide; kwartaalblad 'De Mulder';

www.tijdmachinegilzerijen.nl; www.wikimiddenbrabant.nl; www.anderetijden.nl;

www.canonvannederland.nl; www.historischnieuwsblad.nl; www.eerstewereldoorlog.nu